

Volkscultuur Magazine

Opening
Jaar
van de
Tradities
2009

Extra uitgave
1 november 2008

www.volkscultuur.nl

Koningin Beatrix krijgt bloemen van Doris en Mandy.

Voorwoord

Zaterdag 1 november was Landgoed Zonnestraal het decor van een bijzondere gebeurtenis. Koningin Beatrix kwam het Jaar van de Tradities openen. Zij deed dit op ludieke wijze door aan de waslijn een theedoek op te hangen met daarop het logo. Deze theedoek hing zij tussen honderd andere theedoeken met daarop de honderd tradities, die naar voren waren gekomen uit een grote nationale enquête, georganiseerd door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur.

Pakjesavond kwam naar voren als de meest genoemde traditie. Maar ook tradities als het Suikerfeest en de Meidenmarkt in Schoorl bleken verrassend hoog te scoren. De volledige lijst van tradities vindt u achterin dit boekje afgedrukt.

Deze publicatie is bedoeld als een blijvend aandenken aan deze bijzondere dag in november. Het is geïllustreerd met foto's van Jan Stads. Vanzelfsprekend zijn ook de lezingen die op de dag werden gehouden afgedrukt, zodat u het allemaal nog eens na kunt lezen. Mooie herinneringen hebben wij aan de optredens van Piet Hein, het Festival Gezondheid en theater in de wijk Stut.

Bijzonder was ook de tentoonstelling over tradities in het juist gerestaureerde, maar nog slechts casco opgeleverde Dresselhuys, met als bijzondere *gadget* dat de informatie over de tradities was afgedrukt op kledingstukken, die aan een waslijn waren opgehangen.

Dat tradities tegenwoordig zeer in de belangstelling staan, bleek uit de overweldigende media-aandacht. Niet alleen was de opening te zien in het NOS Journaal en in RTL Nieuws, ook heel veel kranten hebben er aandacht aan geschonken. Tradities zijn *hot*. In een snel veranderende samenleving is er heel veel behoefte aan kennis over elkaars tradities. Het Jaar van de Tradities wil bijdragen aan bewustwording hierover. Hoe rijkgeschakeerd onze gewoonten zijn, blijkt uit de lijst met honderd belangrijke tradities. Uit diezelfde lijst blijkt ook dat tradities gekenmerkt worden door dynamiek. Kijk maar naar de relatief nieuwe tradities die in de lijst vertegenwoordigd zijn. Het verraste ons toch wel een beetje dat ook het zenden van e-mails nu al als een traditie wordt gezien. Onze zoektocht naar de tradities en hun verhalen gaat in 2009 verder.

Tradities gaan niet over het verleden, maar over het heden. Het gaat om dingen die wij van waarde vinden om door te geven aan toekomstige generaties. Het is de cultuur die ons leven zin en betekenis geeft. Tradities zijn van ons allemaal. Wij waarderen het heel erg dat Koningin Beatrix het Jaar van de Tradities heeft willen openen. Haar komst zien wij als een hart onder de riem voor alle mensen die hun best doen om er een succes van te maken.

mr. dr. Ole Bijster
voorzitter

drs. Ineke Strouken
directeur

Koningin Beatrix begroet de directeur en de voorzitter van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en de voorzitter van Zonnestraal.

Jaar van de Tradities 2009

Wij staan aan het begin van een spannende tijd. In 2009 wil het Nederlands Centrum voor Volkscultuur namelijk een megaprestatie leveren. Wij streven er naar om op zijn minst duizend organisaties, groepjes mensen, families of burens op zoek te laten gaan naar de tradities in hun omgeving en het verhaal ervan te delen met anderen.

Iedereen heeft tradities

Als je beroep is om voorlichting te geven over tradities en rituelen en het achtergrondverhaal daarvan te vertellen, heb je het aan de ene kant makkelijk. Iedereen – of je nu praat met Nederlanders die hier al generaties lang wonen of met zogenoemde ‘nieuwe Nederlanders’ – weet waar je het over hebt. Voor kennis over tradities hoeft je niet gestudeerd te hebben. Het gaat over alledaagse dingen die voor iedereen herkenbaar zijn.

Aan de andere kant heb je te maken met heel veel deskundigen. Elk mens heeft een eigen verhaal over de tradities die in zijn of haar leven een plek hebben.

Tradities zitten in de kleine dingen van het menselijk samenleven. In alledaagse culturele uitingen, in rituelen en in sociale praktijken. Tradities worden van de ene generatie doorgegeven aan de andere generatie en vormen de culturele bagage die je van huis uit hebt meegekregen.

Tradities plaatsen je in een traditie. Sommige dingen die je van huis uit hebt meegekregen neem je over. Tegen andere tradities ga je juist in, want een traditie kan ook gevoeld worden als een dwingend keurslijf. Je maakt je ook nieuwe tradities eigen, omdat ze functie en betekenis hebben voor jòuw leven, op dát moment. Iedereen stelt op deze manier zijn eigen pakket met tradities samen, maar haalt daar naar believen dingen uit en voegt daar tradities aan toe. Daarmee ben je eigenlijk, gedurende je hele leven, mee bezig. Tradities zijn dus niet statisch en absoluut, maar juist heel dynamisch.

De waardering voor tradities kan wisselen, al naar gelang de levensfase waarin je je bevindt. Tijdens de pubertijd nemen mensen vaak afstand van de tradities van hun ouders en omgeving. Zij gaan op zoek naar eigen nieuwe tradities en nemen de tradities over van de leeftijdsgenoten met wie ze omgaan. Als mensen kinderen krijgen, gaan ze er vaak weer anders tegenaan kijken en op een gegeven moment willen ze zelf tradities doorgeven aan de nieuwe generatie.

Met tradities druk je uit wie je bent of wie je zou willen zijn en waar je bij wilt horen. Tradities hebben te maken met identiteit en met groeps culturen. Maar ook daarin wij flexibel. Naar gelang de groep waarin je je op dat moment beweegt – thuis, werk,

Afgevaardigden van landelijke en regionale volkscultuurorganisaties waren naar Hilversum gekomen om de opening bij te wonen.

vrienden of club – pas je je aan en hanteer je de tradities die in die groep gangbaar zijn. Tradities maken dat je je samen verbonden voelt.

Enquête

Het kenmerk van onze tijd is dat er zoveel tradities naast elkaar bestaan. De mensen, die hier de afgelopen halve eeuw zijn komen wonen, hebben allemaal hun eigen tradities mee gebracht. Bovendien leven wij in een snelveranderende samenleving, waardoor er ook veel nieuwe tradities op ons afkomen.

Daarom hebben wij – het Nederlands Centrum voor Volkscultuur – in de voorbereiding op het Jaar van de Tradities aan het brede publiek gevraagd: ‘Stuur ons de tradities en rituelen die ú waardevol vindt’. Hierop hebben duizenden mensen gereageerd. De inzenders bleken er in de meeste gevallen goed over nagedacht te hebben en gaven vaak een ruime toelichting waarom zij een bepaalde traditie op de lijst gezet hadden. Zo gaf iemand, die wist dat hij ging sterven, de tradities op die hij belangrijk vond op zijn begrafenis en ook wat de betekenis van die rituelen voor hem waren.

Deze enquête heeft ons duizenden tradities en rituelen opgeleverd. Een prachtig inkijkje in het dagelijks leven anno 2008. De meeste inzenders maakten er een mix van. Ze noemden een paar nationale en regionale tradities, maar gaven ook een paar persoonlijke tradities op.

Ineke Strouken

De historische achtergrondverhalen van de honderd meest genoemde tradities zullen wij op het einde van het Jaar van de Tradities in boekvorm en op de website publiceren.

Aandachtig gehoor voor de lezingen

De enquête laat zien dat wij in een boeiende tijd leven. Aan de ene kant werden er nog veel oude christelijke tradities genoemd – soms zelfs tradities waar wij de achtergronden niet precies meer van weten (zoals Hemelvaart en Pinksteren) –, aan de andere kant hebben mensen ook veel nieuwe tradities geselecteerd (elke dag je e-mails lezen bijvoorbeeld of elk jaar naar de gayparade gaan). Ook de tradities van mensen die nog niet generaties lang in Nederland wonen, zijn verrassend vaak genoemd (enkele zijn het Suikerfeest, Divali en broodje Pom).

Met deze enquête wilden wij al vast een opstap maken naar het Jaar van de Tradities. Het is een startpunt voor een grootscheepse zoektocht die in elke gemeente gaat plaats vinden. Maar wij zijn zelf ook nieuwsgierig.

UNESCO roept sinds 2003 alle landen op om hun immaterieel erfgoed te beschermen. Maar over welke tradities hebben wij het dan?

Dit willen wij graag weten en wij vonden dat wij dat niet van bovenaf moesten gaan bepalen. Daarom gaan in 2009 veel mensen daar zelf en met anderen over nadenken.

Op het einde van het Jaar van de Tradities zullen wij daardoor beter zicht hebben op welke tradities en rituelen in de Nederlandse samenleving een plek hebben en wat hun context en betekenis is. Met in ons achterhoofd dat tradities dynamisch zijn en dat mensen er over dertig jaar anders over zullen denken.

Volksdanskunstgroep Piet Hein

Koningin Beatrix ontving uit handen van Wim Waanders de twee eerste exemplaren van de nieuwe boekenreeks *het Alledaagse leven*, één van de rode draden van het Jaar van de Tradities.

Belang van het verhaal

Nederland is heel rijk aan tradities. Geen wonder dat wij het achtergrondverhaal niet meer kennen van al tradities en rituelen die in Nederland in gebruik zijn. Omdat mensen daar wel nieuwsgierig naar zijn en het voor het begrip voor elkaar ook goed is om het verhaal van de gangbare alledaagse tradities en rituelen te kennen, hebben wij – het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en ons grote netwerk van vertegenwoordigers van landelijke en regionale volkscultuurorganisaties – het Jaar van de Tradities uitgeroepen.

Het Jaar is in 2009, maar omdat wij van vorige themajaren geleerd hebben dat het even duurt voordat iedereen op gang is en dat een themajaar ook altijd langer doorloopt dan het jaar zelf, hebben wij er een ruim jaar van gemaakt. Van 1 november 2008 tot 1 maart 2010.

Cultuur – erfgoed – kunst

Het voordeel van volkscultuur is dat het zich beweegt tussen cultuur, erfgoed en kunst. En dat eigenlijk iedereen er in geïnteresseerd is. Daarom kunnen wij een enorm lokaal draagvlak creëren. In iedere gemeente gaan meerdere organisaties meedoen: dat kan een museum, archief of historische vereniging zijn, maar ook een toneelvereniging, volkstuin, straat, school, bibliotheek of bijvoorbeeld een vroedvrouwenpraktijk of begrafenisonderneeming. Al die mensen stimuleren wij om na te den-

ken over wat voor hen belangrijke tradities zijn en om samen met anderen op zoek te gaan naar de tradities in hun omgeving.

Maar dat is nog niet alles. Wij gaan ook op zoek naar de achtergrond verhalen en die verhalen gaan wij elkaar vertellen. Dat kan in verhaalvorm, maar ook in een artikel, studiedag, tentoonstelling, kunstproject, digitaal spel of wat dan ook. Zelf hebben wij het voorbeeld gegeven door een expositie op wasgoed te maken.

De was buiten

Voordeel van wasgoed is dat je het overal kunt hangen, binnen en buiten, dat het weinig geld kost en heel gemakkelijk is op te hangen en af te breken. Met wasgoed is ook heel goed het verhaal van de dynamische tradities uit te leggen. Want als je kleding niet meer mooi vindt, dan verdwijnt het naar de kast of de voddeman, of je vermaakt het tot iets nieuws. Zo gaat het ook met tradities. Als ze geen functie en betekenis meer hebben, worden ze veranderd of vergeten. Soms worden ze na jaren weer uit de kast gehaald en wordt er een nieuwe betekenis aan gegeven.

Een mooi voorbeeld is de blauwe kousenband die een bruid droeg op haar bruiloft. De kousenband was nodig om de kousen op te houden en stond voor seksuele trouw. Blauw was de kleur van de bescherming. Toen kousen op een andere manier werden opgehouden, verdween het gebruik van de

De directeur van Museum van Speelklok tot Pierement had een draaiorgeltje meegenomen.

blauwe kousenband. Echter sinds twintig jaar is de kousenband weer helemaal ín. Heel veel bruiden dragen hem weer. Hij hoort bij de moderne bruidsjurk. Vaak doet de bruid hem op het einde van het feest af en gooit hem net als het bruidsboeket over de schouder naar de gasten.

Jaar van de Tradities

Vandaag wordt het Jaar van de Tradities geopend. Veel organisaties en mensen gaan helpen om er een succes van te maken. Vandaag presenteren wij ook twee producten die als een rode draad door het Jaar van de Tradities zullen lopen: de reizende tentoonstelling op wasgoed en een nieuwe 35-delige reeks over de achtergronden van het Alledaagse leven en met veel informatie over de tradities en trends in Nederland.

De initiatiefnemers waarderen het heel erg dat Koningin Beatrix het startschot heeft willen geven voor het Jaar van de Tradities.

Wij gaan er een fantastisch jaar van maken. Na het jaar zullen wij heel veel informatie bijeengebracht hebben over de kleurrijke rijkdom aan tradities en rituelen die Nederland anno 2009 rijk is.

Drs. Ineke Strouken is directeur Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Vanaf het balkon hadden de gasten goed zicht op de opening.

Tradities en sociale cohesie

Iedere zondagmorgen ontbijten wij thuis volgens onze eigen traditie: met zilveren bestek, bijzondere thee, een glaasje sap en – we blijven Brabanders – een worstenbroodje. Zo markeren wij het bijzondere moment – de zondagochtend – en onderstrepen wij onze bijzondere band. Ziehier de kern van wat een traditie is: een handeling die verloopt volgens een vast patroon, die het moment markeert en een ervaring van menselijke verbondenheid versterkt. Daardoor ontstijgen tijd, plaats en onderlinge band het alledaagse bestaan.

Precies dat was en is de waarde van tradities: ze onderstrepen het belang van sociale binding en het gemeenschapsgevoel.

Lotsverbondenheid

Dat werkt zo in een gezin, maar ook in een grotere gemeenschap: een buurt, een dorp, een regio en zelfs een land. Ik herinner me een zondagse traditie die, toen ik kind was, de verbondenheid op dorpsniveau gestalte gaf.

Op zondag, maar dan alleen, mochten we midden op straat lopen, wanneer we met ons gezin naar de kerk liepen. Dat kon, want iedereen ging immers te voet naar de kerk. Die traditie is, met de vanzelfsprekendheid van de lokale geloofsgemeenschap, verdwenen, en daarmee verdween een belangrijke factor van sociale samenhang. In algemene zin zijn sinds de jaren vijftig sociale controle en sociale

cohesie als vanzelfsprekend resultaat van een gezamenlijk beleden geloof afgekald. De winst die we boekten aan individuele vrijheid, kostte ons een stuk lotsverbondenheid.

De laatste jaren realiseren wij ons dat we onderweg iets verloren zijn. Dat gevoel wordt nog eens versterkt doordat zogenoemde ‘autochtone Nederlanders’ geconfronteerd worden met het geloof en de daaruit voortvloeiende gemeenschapscultuur van ‘nieuwe Nederlanders’. Ondanks ons individualisme willen we toch ergens bij horen, al is het maar bij de supporters van Oranje of de fans van André Hazes. Sindsdien zijn we op zoek naar nieuwe dragers van cohesie en naar de grondslagen van een gedeelde identiteit. Tastenderwijs zoeken we ons heil – opnieuw – in erfgoed, geschiedenis, cultuur en tradities. Helder is in ieder geval dat de vraag ‘wat bindt ons?’ in onze tijd alle vrijblijvendheid heeft verloren en niet voor niets bovenaan de maatschappelijke agenda staat.

Levende tradities

Deze algemene gehechtheid aan de sociaal bindende kracht van traditie wordt vaak wel aangevoeld, maar zelden expliciet onder woorden gebracht. Die gehechtheid impliceert echter wél dat we onze tradities moeten onderhouden, vernieuwen en zonodig vervangen. Levende tradities, die men-

Re-anactors van het Festival Gezondheid

sen echt samenbinden, zijn namelijk nooit vanzelfsprekend. Ze vragen om voortdurende toe-eigening en betekenisgeving: want als mensen zich tradities niet eigen maken en niet een voor hen betekenisvolle lading geven, verworpen ze tot loze gebaren. Zodra mensen hun betekenis niet meer kennen, of beter gezegd, er geen betekenis meer in kunnen leggen, zijn ze ten dode opgeschreven en verliezen ze hun bindende kracht.

Invention of tradition

Daaruit volgt dat tradities bijna per definitie dynamisch zijn: betekenissen veranderen en daarmee ook vaak hun uiterlijke vormen. Dat lijkt paradoxaal en de talrijke mensen in Nederland die ontzettend hun best doen om tradities te koesteren en te onderhouden, kennen die paradox wel: op het moment dat ze zich erover ontfermen en ze trachten oude tradities te behouden én nieuw leven in te blazen, veranderen ze onherroepelijk. Wetenschappers hebben hiervoor begrippen ontwikkeld als folklorisering en ‘invention of tradition’.

De historici Eric Hobsbawm en Terence Ranger, die in de jaren tachtig van de vorige eeuw het begrip ‘invention of tradition’, het ‘uitvinden’ van tradities, bedachten, constateerden dat dit proces continu gaande is: mensen vinden nieuwe tradities uit, als een uiting van hun complexe verhouding tot heden en verleden.

Mensen willen graag iets uit het verleden behouden maar moeten dat noodgedwongen doen in de taal

Arnoud-Jan Bijsterveld

van het heden, en dat stelt nieuwe eisen aan hun oude gebruiken.

Actuele maatschappelijke betekenis

Sommige wetenschappers hebben de genoemde begrippen – folklorisering, ‘invention of tradition’ – aangegrepen om tradities als onecht of niet authen-

Theater in de wijk Stut hangt de 100 theedoeken met tradities op.

tiek te ontmaskeren. Omgekeerd ervoeren veel mensen wier tradities als nieuwe tradities werden aangemerkt, dat als een veroordeling, een afkeuring.

Zowel deze wetenschappers als de beoefenaars van tradities hebben het bij het verkeerde eind. Juist omdat tradities per definitie dynamisch zijn, is authenticiteit geen criterium voor hun waarde, wel de actuele maatschappelijke betekenis ervan. Juist het feit dat folkloregroepen, schuttersgilden, koninginnedagvierders en wie al niet meer worden beticht van het zogenaamd uitvinden van tradities, is een teken dat hun tradities bijdetijds en betekenisvol zijn. In tegenstelling tot vroeger, toen we meenden tradities uit het verleden vooral zo ongeschonden mogelijk te moeten behouden, gaat het nu voornamelijk om het actualiseren en doorgeven ervan: het jasje is nieuw, de kern blijft.

Bindmiddel in de samenleving

In mijn geboortedorp wandelen de mensen op zondag niet meer samen over straat naar de kerk. Andere tradities, van recente of iets oudere oorsprong, zijn ervoor in de plaats gekomen om de onderlinge band in het dorp te onderstrepen. In mijn geboortedorp organiseert de Vereniging voor de Jeugd, opgericht in 1907, jaarlijks, naast de intocht van Sinterklaas, op Koninginnedag een kindermarkt met spelletjes en ze doen dat al zolang ik weet. Iedereen die uit het dorp is uitgezwemd, komt ervoor terug, zodat ik op die kindermarkt bijna ieder jaar mijn oud-klasgenoten tref. Hun

kinderen doen daar precies dezelfde spelletjes als wij destijds, maar ook heel veel nieuwe. In de stad waar ik nu woon, is er een nog jonge traditie in de vorm van de zomerse T-Parade, een door veel muziek omlijste, kleurrijke parade van praalwagens en loopgroepen uit alle Tilburgse bevolkingsgroepen, dit jaar goed voor 50.000 toeschouwers die zo hun betrokkenheid op elkaar willen uiten en vieren.

In tradities, of ze nu in een gezin, een dorp, een stad of een land worden beleefd, proberen mensen de grenzen tussen verleden en heden te overstijgen en de band tussen elkaar zichtbaar te maken. Veel tradities maken natuurlijk een onderscheid tussen insiders en outsiders, langs lijnen van leeftijd, geslacht of godsdienst. In onze tijd hebben we evenwel de opdracht inclusief te denken in plaats van exclusief. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Ik hoop dat het Jaar van de Tradities ons opnieuw bewust zal maken van de bindende kracht ervan zodat we oude en nieuwe tradities weer hun centrale betekenis kunnen geven: die van bindmiddel in de samenleving.

Prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld is hoogleraar Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg

Dynamische tradities

Enkele jaren geleden liep ik door de Königstrasse in Stuttgart. Tussen het winkelende publiek zat een Turkse man op de grond met een accordeon. Hij speelde op een virtuoze manier partita's van Johann Sebastian Bach. Verbouwereerd bleef ik staan. Op dat moment drong tot mij door dat tradities niet stukjes gestold verleden zijn, maar dat tradities telkens weer opnieuw worden vormgegeven. Zij veranderen als de samenleving verandert. Daar in die winkelstraat kwamen verschillende tradities samen. De traditie van de straatmuzikant met zijn accordeon. De kledingtraditie van de gastarbeider met zijn terlenka broek, windjack, witte sokken en het ronde petje, dat nu gebruikt werd om geld op te halen. De traditie van de Duitse klassieke muziek in de vorm van het werk van Bach. Hier zat niet een traditioneel geklede Turkse man met een pofbroek aan en een tulband op, die op zijn saz een Turks volksliedje speelde. Hier zat ook niet een man in lederhosen die een schlager ten gehore bracht. Hoe moeten wij dit duiden?

Cultuur van vissers en boeren

In het begin van de vorige eeuw was Volkskunde of Etnologie een wetenschap die probeerde de essentiële eigenschappen van een volk te vinden door de bestudering van de cultuur van boeren en vissers. In deze relatief ongerepte cultuur zouden oeroude volksgebruiken hebben kunnen overleven. Door

Koningin Beatrix krijgt de theedoek met het logo van het Jaar van de Tradities.

Koninginnedag staat op nummer 3.

bestudering van het dagelijkse leven van deze groepen zouden wij zicht krijgen op de ware identiteit van ons volk. Deze romantische en nationalistische visie is reeds lang verlaten door de wetenschap. Er zijn overigens partijen in onze samenleving die nog steeds menen dat onze identiteit ligt in een eeuwenoude cultuur die bewaard gebleven is in de tradities van het gewone volk. De recente publieke discussie over de identiteit van de echte Nederlander laat dit overduidelijk zien.

Na de Tweede Wereldoorlog zag men in dat volksgebruiken en tradities niet restant zijn van een glorieus verleden, maar veeleer identiteitsvormende rituelen die aan verandering onderhevig zijn, die telkens worden uitgevonden en die in elke tijd een eigen betekenis krijgen. Voskuil en zijn medewerkers van het P.J. Meertens Instituut waren dan ook volop in de strijd om de romantische tradities aan de kaak te stellen als een wetenschappelijk ondeugdelijke kijk op het verleden. De demystificatie van de volkscultuur stond voorop. Het moest worden duidelijk gemaakt dat midwinterhoornblazen helemaal niet een Keltische traditie is en dat de kerstboom – al dan niet inclusief ballen en piek – geen oeroud Germaans ritueel vertegenwoordigt maar in de negentiende eeuw is overgenomen van de Duitsers.

Functie en betekenis

Aan het eind van de twintigste eeuw is het perspectief van de volkskunde verschoven naar de functie

Hans Bennis

en de betekenis die rituelen en tradities hebben in de contemporaine samenleving. En dan gaat het net zo goed om Zeeuwse oorijzers als om tatoeages en piercings; de oude folklore rond heksenkringen is net zo belangrijk als de moderne fascinatie met

In het Dresselhuys was de tentoonstelling *De was buiten, over tradities in Nederland* te zien.

graancirkels; nieuwe begrafenisrituelen sinds de dood van prinses Diana, Pim Fortuyn en André Hazes zijn interessante verschijnselen, net als de huidige rage van stille optochten en monumenten langs de kant van de weg.

Zij geven aan dat onze rituele houding ten opzichte van de dood verandert. Dat is net zo belangwekkend als de traditionele lijkverbranding op Bali of de periode van zwartgeklede rouw van onze voorouders. Het perspectief is verschoven van een essentialistische, statische visie op tradities naar een visie waarin tradities beschouwd worden als dynamische rituelen die slechts in hun context betekenis krijgen.

Immaterieel erfgoed

Vanuit dit perspectief is de herleefde belangstelling voor de eigen cultuur en geschiedenis een interessant gegeven. Zo vindt er op dit moment een internationale discussie plaats over zogenaamd immaterieel erfgoed. Deze discussie wordt gestimuleerd door de UNESCO, die niet alleen materieel erfgoed wil beschermen. De UNESCO wil ook bescherming bieden aan tradities en rituelen door het opstellen van een lijst van monumenten van immaterieel erfgoed. Voor de etnologen is het een interessante vraag hoe ze moeten omgaan met deze situatie.

Ik zal een voorbeeld geven van het dilemma. In de discussie rond het immaterieel erfgoed is Sinterklaas naar voren gekomen als een mogelijk Nederlands monument op de UNESCO-lijst. Het is duidelij-

lijk dat deze eerbiedwaardige, uit Turkije afkomstige, grijsaard een belangrijke Nederlandse traditie vormt. De vraag is: moeten wij nu Sinterklaas beschermen door hem aan te melden bij de UNESCO?

Al enige tijd woedt er een strijd tussen Sinterklaas en de Kerstman, waarbij de Kerstman kan rekenen op veel vrienden in het bedrijfsleven. Voorlopig heeft de goede Sint de aanvallen van Santa Claus weten af te slaan. Maar hoe lang houdt hij nog stand? Bovendien kunnen we vaststellen dat Sinterklaas in de loop der tijd nogal wat veranderingen heeft doorgemaakt. Denk maar eens aan de roe,

Bij de geboorte van het Jaar van de Tradities hoort kandeel en beschuit met muisjes.

Uitgezwaaid door de levende geschiedenis groepen neemt Koningin Beatrix afscheid.

die in mijn jeugd nog prominent aanwezig was, maar inmiddels zijn dreigende werking verloren heeft; waarschijnlijk vanwege een veranderde visie op de opvoeding van kinderen. Een UNESCO-status zou Sinterklaas mogelijk beschermen tegen verdere aantasting en verloedering. Het is immers niet ondenkbaar dat de zwartgeverfde pieten met hun rare taaltje politiek incorrect bevonden worden of dat Nederlanders van Turkse afkomst bezwaar maken tegen het feit dat de Turkse bisschop elk jaar maar weer uit Spanje komt. In de huidige multi-culturele discussie is de status van Sinterklaas verre van zeker.

Maar is het niet juist deze dynamiek die onze Sinterklaas in leven houdt? Is het erg als Sinterklaas met een Turks accent zou spreken en omringd wordt door witte pieten? Als wij de traditie willen normeren, dan wordt het een museale traditie, een ritueel dat een plaats krijgt bij braderieën en georganiseerde evenementen. Dan bestaat het risico dat Sinterklaas op termijn niet langer de springlevende, dynamische oude man van nu is, die bereid is om zijn gedrag aan te passen aan een veranderende wereld. Dan zal de brave man verkommeren in het museum van oude gebruiken. Het is daarom vanuit een etnologisch perspectief cruciaal dat wij in het kader van de UNESCO streven naar een dynamische vorm van bescherming, waarin met respect wordt omgegaan met het verleden, maar waarin voldoende ruimte is voor verandering en dus voor de toekomst. Kernbegrippen daarbij zijn documenteren en faciliteren.

Tijdens de opening was het droog, maar voor de zekerheid had het Nederlands Centrum voor Volkscultuur voor paraplu's gezorgd.

Terugkerend naar de andere Turk van dit verhaal is het duidelijk dat vanuit de etnologie deze straatmuzikant gezien moet worden als een teken van de dynamiek en de vitaliteit van tradities. Tradities en rituelen geven onze samenleving vorm. Zij zijn gezamenlijk de basis voor onze telkens veranderende identiteiten. Deze identiteiten hebben wij nodig om onze plaats in de wereld te bepalen en te markeren. Laten we daarom onze dynamische tradities respecteren en het Jaar van de Tradities gebruiken om dat respect over het voetlicht te brengen.

Prof. dr. Hans Bennis is directeur van het Meertens Instituut

Belangrijke tradities in 2008

Het Sint Nicolaas Genootschap was blij met de eerste plaats voor Sinterklaas.

Tradities en immaterieel erfgoed zijn het cement van een veranderende samenleving en spelen een belangrijke rol in de cultuur van het dagelijks leven. Maar wat vinden mensen die lang of kort in Nederland wonen nu echt belangrijke tradities? Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur daagde iedereen uit om na te denken over zijn eigen alledaagse en bijzondere tradities en rituelen. Duizenden mensen stuurden hun top tien op.

Immaterieel erfgoed is een term die uitgevonden is door de UNESCO. Deze internationale organisatie roept op om naast de materiële monumenten, ook het immaterieel erfgoed te documenteren en beschermen. Verhalen vertellen, feesttradities en overgangsrituelen zijn voorbeelden van immateriële cultuur.

Onderzoek

Maar welk feest, ambacht, lied of ritueel is nu eigenlijk belangrijk genoeg om door te geven aan een volgende generatie? Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur vroeg het de mensen in Nederland zelf. Vraag was: 'welke tradities vindt u waardevol?'. Van juli 2007 tot en met juli 2008 stond de mailbox en postbus open.

Ruim 3000 Nederlanders leverde een bijdrage aan de enquête. Veel oude tradities als de kerstboom

zetten, paaseieren schilderen en oliebolletjes eten werden genoemd, maar ook tradities die binnen één generatie groot zijn geworden, zoals emails lezen en het suikerfeest. De inzenders maakten bewust een selectie. De uitvoerige toelichtingen zijn daar het bewijs van. De inzenders kozen niet allemaal 'mooie' tradities. Luilak, een omstreken feest waar overheden en politie vaak een punthoofd van krijgen, staat hoog in de lijst. Maar ook de meidenmarkt in Schoorl, een lokale vrijersmarkt met veel alcoholconsumptie, vuurtje stoken en uitgelaten romantiek scoorde goed.

Traditieboek

Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur gaat in 2009 de betekenis en achtergronden van de honderd meest genoemde tradities onderzoeken. Want waarom is Koninginnedag op nummer drie zo'n belangrijk feest voor ons? Hoe komt het dat zoveel etenswaar in de top honderd staat? Van drop, stampot en haring happen tot nasi, bami en broodje pom toe. En waarom is het Sinterklaasfeest met stip op nummer één geëindigd en niet de kerstman?

De resultaten van dit onderzoek presenteert het Nederlands Centrum voor Volkscultuur aan het eind van het jaar in een tweetalig boek, zodat veel mensen kunnen genieten van de rijkdom, variatie en kleurschakeringen van de Nederlandse volkscultuur.

Pakjes- avond

Sinterklaas

2
Kerstboom
zetten

Kerstmis

3
Vrijmarkt

Koninginnedag

4
Oliebollen

Oud en Nieuw

5
Eieren
kleuren

Pasen

6
Raad
van Elf

Carnaval

7
Beschuit
met
muisjes

Geboorte

8
Kaarsjes
uitblazen

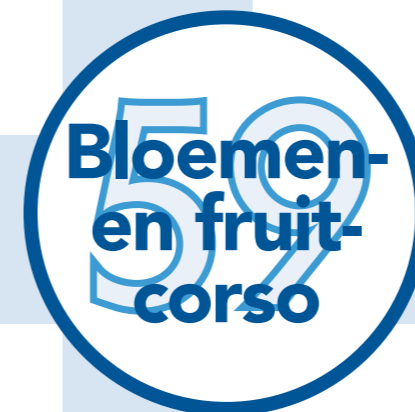
Verjaardag

9
Sint
Maarten
zingen

10
Haring
happen

65
Vrij-
gezellen-
avond

66
Kaatsen
Friesland

67
Bidden
voor het
eten

74
Besnijdenis
jongens

75
Nijmeegse
vierdaagse

76
Spelletjes
spelen

78
Kaarsje
aansteken
bij een
heilige

69
Chinees
draken-
feest

70
Holi
Phagwa

77
Thuis
opbaren
Dood

78
Spreek-
woorden

79
Draaiorgel-
muziek

71
Frietje
met ...

72
Kloot-
schieten

73
Zuinig
zijn

80
Filerijden

81
Beugelen

82
Processies

83
Hagelslag

84
Passiespelen
Tegelen

85
Limburgse
vlaai

92
Volksdans

93
Dierendag

94
Maria
biscuit

86
Vee- en
paarden-
markten

87
Jom
Kippoer

88
Rouw-
monumenten
langs de
weg

95
Gay
Parade

96
Bijgeloof

97
Grote
schoon-
maak

89
Islamitisch
Nieuwjaar

90
Nasi
Bami

91
Warme
chocolade-
melk

98
Eerste
Communie

99
Rosj
Hasjana
Divali

100
8 Uur
journaal
kijken

De opening trok pers uit binnen- en buitenland.

Jaar van de Tradities 2009

Iedereen kan mee doen met het Jaar van de Tradities: bibliotheken, musea, scholen, historische verenigingen, straat, familie of gewoon een aantal vrienden of kennissen. De bedoeling is om samen op zoek te gaan naar de tradities en rituelen in je omgeving en elkaar het verhaal daarvan te vertellen.

Culturele bagage

Tradities zijn gewoon en bijzonder. Je denkt nauwelijks na over de betekenis van het uitblazen van kaarsjes op de verjaardagstaart, het schrijven van een sinterklaasgedicht, het vieren van het suikerfeest of het eten van stampot. Het hoort bij het alledaagse leven. Tradities hebben een functie en betekenis.

Elke traditie, hoe klein en onbetekenend ook, heeft wortels in het verleden. Speculaas gebruikten mannen en vrouwen in de negentiende eeuw om elkaar het hof te maken. Het was een soort liefdesbrief in koekvorm. Stampotten komen van de potspijzen of eenpansgerechten die al in de middeleeuwen op het menu stonden. Suikerfeest is, vergelijkbaar met Pasen, het feest waarmee de vastenperiode wordt afgesloten. Sms-en en emails lezen is een moderne vorm van communicatie die veel Nederlanders uren gekluisterd houdt aan hun computer.

Door de veelheid aan tradities die Nederland rijk is, schort het ons dikwijls aan kennis over de achter-

gronden ervan. Voor senioren is sms of msn taal een onbegrijpelijk computerdialect. Jongeren snappen weer niet wat wij precies met Hemelvaart of Pinksteren vieren. Vinden wij haring of zoute drop lekker, in de buitenland begrijpen ze niet dat wij dat lusten. En hoeveel mensen weten wat er met Holi Phagwa, Divali of Jom Kippoer gevierd wordt?

Zoektocht

In 2009 gaan veel mensen op zoek naar de achtergronden van al deze gewoonten, gebruiken en rituelen. Het aantrekkelijke van traditieonderzoek is de behapbare omvang van het onderwerp. Aantrekkelijk is ook dat het over concrete alledaagse dingen gaat. Iedereen weet wat tradities zijn. Door de tradities in de omgeving te inventariseren, kom je gemakkelijk met mensen in contact en door het historische verhaal te achterhalen, begrijp je beter waarom tradities nu nog bestaan, hoe ze gegroeid zijn en hoe ze soms ook zijn aangepast en veranderd. Al doende krijg je respect en een beter begrip voor de wijze waarop mensen uit het verleden of mensen met een andere culturele achtergrond tradities beleven en vieren. Omdat tradities heel concreet zijn en iedereen er mee te maken heeft, kun je zonder veel vooronderzoek meteen aan de slag.

Maar hoe pak je dat aan als je nog nooit zoiets gedaan hebt? Door in eerste plaats om je heen te

De bijzondere expositie over de achtergronden van de bekendste tradities in Nederland is op wasgoed gedrukt, om zo binnen en buiten tentoongesteld te kunnen worden.

kijken. Welke feesten worden er gevierd in een woonplaats? Welke culturen wonen er in mijn omgeving? In de gemeentegids en in de lokale krant is dikwijls al veel informatie te vinden. Ook kun je op zoek gaan naar mensen die veel contacten hebben: een vroedvrouw, dokter, politieagent, geestelijk leider of kroegbaas bijvoorbeeld. Gesprekken met mensen kunnen veel informatie opleveren. Stel steeds de vraag: 'Wat zijn voor mij en voor u waardevolle tradities en rituelen en waarom?' Belangrijk is om medestanders te zoeken.

Wij houden u op de hoogte wie nog meer met het Jaar van de Tradities bezig zijn in uw woonplaats. Bovendien wijzen wij de burgemeester van uw woonplaats op het culturele belang van tradities, of die nu stokoud of piepjong zijn. Alle lokale tradities worden verzameld op www.jaarvandetradities.nl.

Als uw zoektocht naar de tradities en hun achtergrondverhaal resultaat heeft, is het de bedoeling om het verhaal ook aan anderen te vertellen. Dat kan door een artikel te schrijven, een powerpoint-presentatie te geven of een tentoonstelling te maken. Maar ook minder voor de hand liggende vormen als een internetquiz, een computerspelletje, een video-film of theaterstuk kunnen het eindproduct van uw zoektocht zijn. Belangrijk is dat de traditie een stem krijgt en dat het verhaal er achter verteld wordt.

Twee voorbeelden: Een volkstuin, roc en restaurant gaan op zoek naar de gerechten van grootmoeders uit verschillende culturen. De volkstuin breidt zijn assortiment groenten uit met planten uit andere

landen, de roc studenten interviewen oudere mensen en een restaurant organiseert een week met de gerechten die zijn opgetekend. Een plaatselijke journalist vindt het zo leuk dat de krant elke week een recept afdruckt met het verhaal dat er bij hoort. Een groep collega's maakt een documentaire fotoserie over de verschillende feesten die medewerkers thuis vieren. Deze fotoserie gaat de gangen en de kantine gezelliger maken. Door elkaar te vertellen wat er op de foto's staat, wordt de band tussen collega's versterkt. Dit zijn enkele van de vele initiatieven die momenteel in voorbereiding zijn.

Steun

Wij hopen dat heel veel organisaties en mensen aan het Jaar van de Tradities mee willen doen en ons helpen de tradities van Nederland op de kaart te zetten. Wij zullen er alles aan doen om u behulpzaam te zijn: met kant-en-klare producten, promotiemateriaal, lesbrieven en affiches die aangepast kunnen worden aan uw eigen wensen. Samen kunnen we het kleurrijke mozaïek van tradities in Nederland in elkaar schuiven en laten zien dat tradities in Nederland de moeite waard zijn en grote betekenis hebben voor het maatschappelijk leven op lokaal en regionaal niveau.

U kunt u opgeven via www.jaarvandetradities.nl of gewoon met een briefje naar het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Postbus 13113, 3507 LC Utrecht.

Colofon

Volkscultuur Magazine
extra uitgave
1 november 2008

Volkscultuur Magazine
is een uitgave van het Nederlands Centrum
voor Volkscultuur

Redactie gegevens:
Nederlands Centrum voor Volkscultuur
F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht
Postbus 13113, 3507 LC Utrecht
tel: 030-2760244
email: ncv@volkscultuur.nl
www.volkscultuur.nl
www.traditie.nl

Redactie:
drs. Ineke Strouken (hoofdredactie)
drs. Piet de Boer
dr. Albert van der Zeijden
Met hulp van drs. Olivier Rieter en Addy Kayim

Fotografie Jan Stads en
Maurice van Steen

Opmaak: www.icarusontwerp.nl
Druk: www.libertas.nl

© Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen
en/of vermenigvuldigd zonder schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden
van copyright te achterhalen. Mochten er personen of
instanties zijn die menen aanspraak te maken op
bepaalde rechten, dan wordt hun vriendelijk verzocht
contact op te nemen met de uitgever.

ISSN 1872-5090

Bestuur Nederlands Centrum voor Volkscultuur:

Ole Bijster
Sjef Hendrikx
Kees Leijten
Hans van Mullekom
Rob Smaling
Gerard Smallegange

**Medewerkers Nederlands Centrum
voor Volkscultuur:**

Piet de Boer
Pauline Derwort
Addy Kayim
Olivier Rieter
Pieter van Rooy
Ineke Strouken
Albert van der Zeijden

Met dank aan:

Jenny Bleijenberg
Ans Busink
Ton Fischer
Bart Jansen
Inge Hassink
Wil van de Mark
Jan van der Meulen
Conny Rijbroek

Didi Schouten
Frans Schouten
Otte Strouken
Corinne Vis
Riet Zwarthoed

Inhoud

Voorwoord – 3

Jaar van de Tradities 2009 – 5

Iedereen heeft tradities
Enquête
Belang van het verhaal
Cultuur – erfgoed – kunst
De was buiten
Jaar van de Tradities

Tradities en sociale cohesie – 15

Lotsverbondenheid
Levende tradities
Invention of tradition
Actuele maatschappelijke betekenis
Bindmiddel in de samenleving

Dynamische tradities – 21

Cultuur van vissers en boeren
Functie en betekenis
Immaterieel erfgoed

Belangrijke tradities in 2008 – 29

Jaar van de Tradities 2009 – 43

Colofon – 46

Inhoud – 47

Nederlands Centrum voor Volkscultuur
Postbus 13113, 3507 LC Utrecht
F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht
tel: 030 – 276 02 44

ncv@volkscultuur.nl
www.volkscultuur.nl

Volkscultuur gaat over de cultuur van het leven van alledag. In een snel veranderende samenleving wordt het belang ervan alleen maar groter. Volkscultuur Magazine houdt u op de hoogte van recente trends en ontwikkelingen, bijvoorbeeld door te berichten over nieuw beleid of goede voorbeeldprojecten, maar biedt ook kennis en verdieping. Het blad is bedoeld voor iedereen die volkscultuur een warm hart toedraagt: particulieren net zo goed als organisaties, onderzoekers net zo goed als doeners.

